

Inka Hopsu vihr

Talousarvioaloite määrärahan peruuttamisesta ja uudelleenbudjetoinimisesta lainauskorvausten maksamiseen (450 000 euroa)

Eduskunnalle

Edeltävät vuodet ovat kiristäneet monesta suunnasta kirjallisuuden tekijöiden tuloja: heidän työnsä tuottaa suoratoistopalveluiden kautta myytyinä vähemmän tuloja kuin painetussa muodossa, kirjamyyntiä verotetaan entistä korkeammin ja lisäksi teosten hyödyntämisestä esimerkiksi kirjastolainaamisessa maksetaan yhä vähemmän korvauksia, vaikka kirjastokäytön määrä on kasvanut. Osa kirjallisuuden käytöstä on myös jätetty vastoin järkeä korvausten ulkopuolelle, vaikka käyttömäärät kirjastotoiminnassa kasvavat jatkuvasti: Celia-korvauksia koskevan lain uudistaminen ei etene, ja ensi vuonna korvauksen piiriin ei lainausennätyksestä huolimatta jää kuin vajaa 6 % lainoista. Korkeakoulukirjastojen suosiman verkkokirjahyllykäytön jättäminen kirjastokäytön ulkopuolelle puolestaan iskee kipeästi etenkin tietokirjallisuuden kirjoittajiin — tekijän työpanoksen tai kirjan käyttäjän kannalta ei ole väliä, minkälaista teknistä ratkaisua hyödyntäen teos lainataan ilmaiseksi kirjastossa.

Eduskunta teki vuonna 2021 lausuman lainauskorvausmäärärahan tason korottamisesta takaisin pohjoismaiselle tasolle. Vaikka lainauskorvausjärjestelmät ja jakoperusteet eivät ole Pohjoismaissa täysin vertailukelpoiset, Ruotsissa ja Tanskassa lainauskorvausmäärärahaa on korotettu tasaisin väliajoin, ja lisäksi molemmissa maissa määräraha on lainamääriin suhteutettuna korkeampi kuin Suomessa. Lainauskorvauksen saaminen ajan tasalle vaatisi määrärahaan noin 20 prosentin korotuksen. Korotus voidaan kuitenkin tehdä suunnitelmallisesti vaiheittain.

Sen sijaan, että lainauskorvausmäärärahaa olisi korvausten tarpeen ja eduskunnan tahdon mukaisesti jo nostettu, on viime vuosina tehty useita päätöksiä, jotka laskevat kirjallisuuden tekijöiden tuloja omasta työstään.

Vuonna 2024 päätetty arvonlisäveron korotus koski paitsi kirjamyyntiä myös lainauskorvausta. Eduskunta päätti kompensoida lainauskorvauksen arvonlisäveron korotusta 530 000 eurolla, mikä kattoi lähestulkoon lainauskorvauksen alv-osuuden. Kompensoidusta alv-osuudesta ja vuodelle 2025 myönnetystä kertamääräisestä 200 000 euron joululahjarahasta huolimatta nimenomaan kirjallisuuden tekijöille jaettava lainauskohtainen senttimäärä laski vuonna 2025 viidellä sentillä. Tämä johtuu siitä, että samaan aikaan yleisten kirjastojen painettujen kirjojen lainamäärä oli korkeimmalla tasollaan 19 vuoteen ja silti lainauskorvausmäärärahan tasoa ei ole korotettu vuoden 2016 jälkeen, vaikka elinkustannukset ovat nousseet yli 20 prosenttia. Lisäksi muiden lainauskorvaukseen oikeutettujen tekijöiden kasvaneet osuudet ovat pienentäneet kirjallisuuden tekijöiden osuutta koko lainauskorvausmäärärahasta.

Talousarvioaloite TAA 84/2025 vp

Tänä vuonna lainauskorvauksen suhteellinen väheneminen tarkoittaa kirjallisuuden tekijöille jo viidenneksen vähemmän lainauskorvaustuloa kuin viime vuonna. Erityisen epäreilua tämä on niille tekijöille, joiden teoksia on lainattu enemmän kuin ennen, mutta korvaussumma on jäänyt aikaisempaa pienemmäksi. Lainauskorvauksen tarkoitus on kompensoida tekijöille menetettyjä myyntituloja.

Vuonna 2023 e-kirjojen ja e-äänikirjojen kirjastokäytön korvausta varten varatusta miljoonasta eurosta jäi käyttämättä noin 450 000 euroa. Tämä johtui siitä, että korvaus koski ensimmäisenä vuonna vain yleisten kirjastojen lainoja ja korkeakoulukirjastojen osuus e-lainauskorvauksesta jäi jakamatta. Käyttämättä jäänyt 450 000 euroa siirrettiin käytettäväksi tulevana kolmena vuotena siirtomäärärahana. Koska verkkokirjahyllyjen käyttöä ei ole otettu kirjastokäytön korvauksen piiriin eikä e-kirjojen ja e-äänikirjojen lainamäärien kasvu ole ollut odotusten mukaista, e-lainauskorvausten maksamiseen ei tarvittane lisävaroja vuonna 2026. Valtion talousarviossa on siis siirtomäärärahan muodossa olemassa varoja, jotka voitaisiin käyttää kompensoimaan painettujen kirjojen lainamäärän kasvua ja kirjallisuuden tekijöiden laskeneita lainauskorvaustuloja.

Jotta kirjailijoiden ja kääntäjien tulot eivät laskisi entisestään vuonna 2026, on määrärahan tasokorotus otettava seuraavien vuosien asialistalle, ja ensi vuodeksi on painettuja kirjoja koskevaan lainauskorvausmäärärahaan tehtävä kertaluontoinen korotus lainamäärän kasvamisen väliaikaiseksi kompensoimiseksi. Tämä voidaan rahoittaa päättämällä vaihtaa e-lainojen korvausta koskevan siirtomäärärahan kohteeksi lainauskorvaus. Kirjallisuuden tekijöille jaettavan teknologia-neutraalin korvauksen vuoksi se korottaisi myös e-lainauskorvauksen lainakohtaista summaa, joka laski tänä vuonna painettujen kirjojen lainauskohtaisen korvauksen mukana.

Edellä olevan perusteella ehdotan,

että eduskunta peruuttaa vuoden 2023 talousarviossa momentille 29.80.41 hyväksytystä määrärahasta käyttämättä jääneen 450 000 euroa ja uudelleenbudjetoi sen lainauskorvausten maksamiseen.

Helsingissä 3.10.2025

Inka Hopsu vihr